

Львів, 2001. – 296 с. 15. Патер І. Визначальна ідея СВУ (За матеріалами “Вісника Союзу визволення України”) / І. Патер // *Культурна спадщина, національна свідомість, державність* [НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича]. – Вип. 2. – Львів, 1995. – С.187 – 200. 16. Потульницький В. *Історія української політології (Концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці)* / В. Потульницький. – К.: Либідь, 1992. – 232 с. 17. Сивак О. *Кадрова політика у Збройних силах України у світлі нової воєнної доктрини: зміст та характерні особливості* / О. Сивак // *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. – 2006. – Вип. 17. – С. 50 – 53. 18. Федунь М. *Мемуарна спадщина Осипа Назарука* / М. Федунь. – Брошнів: МПП “Талія”, 2000. – 340 с. 19. *Центральний державний історичний архів у м. Львові*. – Ф. 359. *Осип Назарук – громадський діяч*. – Оп. 1. 20. Швагуляк М. *Осип Назарук – журналіст, публіцист, редактор* / М. Швагуляк // *Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики: Матер. Міжнар. наук. конф. 25 – 26 серпня 1995 р.* / відп. ред. Л. І. Крушельницька. – Львів, 1996. – С. 56 – 64.

УДК: 321.74:94

Ольга Івасечко

Національний університет “Львівська політехніка”

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УНР У ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ Р. ЛАЩЕНКА

© Івасечко О., 2011

Проаналізовано кілька важливих напрямів міжнародної співпраці виділених українським вченим, представником народницько-демократичного напрямку української політичної думки Р. Лашченком. На основі аналізу праць дослідника розглянуто чотири вектори зовнішньої політики: 1) Україна – Балкани; 2) Україна – Московська держава – більшовицька Росія; 3) Україна – Польща; 4) українсько-німецькі взаємини, які в добу національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр. набули особливого значення для реалізації державницької ідеї українського народу.

Ключові слова: національно-визвольні змагання, зовнішньополітичні орієнтири, державотворчі ідеали.

Olga Ivasechko

FOREIGN-POLICY GUIDELINES OF THE DEVELOPMENT OF UPR IN POLITICAL SCIENCE RESEARCH OF R. LASHCHENKO

In the article a few important directions of international cooperation of distinguished are analyzed by the Ukrainian scientist representative of populist-democratic trend of Ukrainian political opinion. On the basis of analyses of labours a researcher is considered four vectors of foreign policy: 1) Ukrainian – Balkans; 2) Ukrainian – Moscow state – Bolshevik Russia; 3) Ukraine is Poland; 4) Ukrainian – German mutual relations which in time of national liberation competitions of the Ukrainian people 1917-20 purchased the special value for realization of state idea the Ukrainian people.

Keywords: the national liberation competitions, the foreign-policy reference-points, a state-creative ideals.

Проголошення незалежності України на початку ХХ ст. стало поштовхом для виконання першочергового завдання, пов'язаного із виробленням власної зовнішньої політики, встановленням

ефективної системи дипломатичних відносин з іншими державами. Молода Українська держава сьогодні утверджується на міжнародній арені як повноцінний і самостійний суб'єкт міжнародних відносин.

Проблема взаємовідносин українського народу із іншими державами порушувалась багатьма науковцями, а особливої актуальності вона набула у період 1917–1920 рр. З огляду на це, беззаперечного значення набувають державницькі політологічні розробки українських вчених-емігрантів, видатних діячів українського національного відродження кінця XIX – першої третини XX ст., таких як М. Грушевський, В. Липинський, С. Томашівський, С. Шелухін, О. Ейхельман, В. Старосольський та ін. Не залишився осторонь цього питання і Р. Лашенко, який детально характеризує відносини українського народу з його географічними сусідами.

Мета роботи – проаналізувати основні принципи державного розвитку УНР, вироблені Р. Лашенком.

Насамперед варто зазначити, що вчений пріоритетного значення надавав визначенню місця України у тогочасному геополітичному просторі відповідно до її національного інтересу. Аналізуючи систему міждержавних відносин, вчений керувався як історичним підходом, так і аналізом реальних політичних подій того часу.

Будучи безпосереднім учасником української революції 1917–1920 рр., Р. Лашенко неодноразово повертався до її аналізу та тогочасних векторів зовнішньої політики УНР як важливої складової державотворчого процесу. Він зазначає, що український народ у своєму державному розвитку віднедавна шукав підтримки ззовні, дбаючи насамперед про захист власних національних інтересів. Загалом Р. Лашенко проаналізував кілька важливих для України напрямів міжнародної співпраці: 1) Україна – Балкани; 2) Україна – Московська держава – більшовицька Росія; 3) Україна – Польща; 4) українсько-німецькі взаємини, які в добу національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр. набули особливого значення для реалізації державницької ідеї українського народу.

Керуючись історичним минулим та ментальними рисами українського народу, Р. Лашенко особливим вектором зовнішньополітичного розвитку УНР називає співпрацю з балканськими народами. Він відзначає схожість процесу державного самовизначення українського і балканського народів. Учений досліджує проблему історичної і політичної спорідненості слов'янських народів, яку розкриває у статті, присвяченій 50-річчю російсько-турецької війни 1877–1878 рр., під назвою «Визволення балканських слов'ян і Україна» [1]. Хоча вже на початку російсько-турецької війни, зазначає Р. Лашенко, Росія проголосила своєю метою визволення слов'янських народів, проте де-факто відбулось протилежне: російський уряд безпідставно нищив будь-які національні особливості інших народів, у тому числі і українського.

Водночас Р. Лашенко акцентує свою увагу і на іншому важливому значенні окресленої історичної події. Характеризуючи участь українського народу у процесі визволення балканських слов'ян, він вказує на історичні зв'язки українців із слов'янами. Зокрема, він обґрунтовує історичну спорідненість України-Русі з Болгарією та Візантією, як «...ті сторінки нашого минулого, від котрих у повній мірі, можна сказати, починається наша історія, зокрема християнської віри» [1]. Тому, окрім історичних і політичних спільностей, Р. Лашенко виділяє ще й релігійні, які характеризуються надзвичайною сталістю, традиційністю.

Аналіз ідейних підстав боротьби українського народу за незалежність, а також основ мотивації до звільнення полонених від турецького ярма давав підстави визначити основну лінію політичної поведінки українського народу в переламних моментах його суспільно-політичного життя. Так, Р. Лашенко доходить висновку, що український народ не лише розумів, а й надавав всесторонню підтримку полоненим народам. Причиною цього він назвав ту обставину, що український народ впродовж століть сам боровся за ідею своєї політичної і національної незалежності.

Питання про визволення балканських народів Р. Лашенко розглядає у контексті відносин між Українською і Московською державами. На нашу думку, доцільно проаналізувати бачення ученим українсько-російських взаємин у перерізі двох історичних періодів. Йдеться, по-перше, про аналіз відносин із Російською імперією, а по-друге, про перспективу зовнішньої політики України після абдикації московського царя у лютому – березні 1917 р., а саме – відносини УНР і більшовицької Росії.

Оцінюючи характер двосторонніх українсько-російських відносин, Р.Лашенко зазначає, що уряд Російської імперії вороже сприймав навіть саму ідею українства. Політика російського уряду щодо України, – констатує дослідник, – визначалась твердженням, що «українського народу, як народу окремого від «руссакаго», московського, царський уряд не визнавав» [3, с. 6]. Для царського уряду, пояснює він, не існувало відмінних від російської історії права чи мови. Пропагування окремої української мови, історії, традицій, культури трактувалось царським урядом і його прибічниками, як «сепаратизм», і прирівнювалось до найвищого державного злочину – державної зради. Отже, царський уряд не лише не сприймав української ідеї, а й систематично, починаючи з часів Б. Хмельницького і до періоду національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр., вживав усіх можливих заходів, аби зупинити розвиток національної свідомості українців. Така пропагандистська діяльність представників московського уряду на теренах України здійснювалась повсюди: у шкільних закладах, армії, урядових інститутах, а також підтримувалась російськими часописами. Р. Лашенко зазначає, що «над нещасною Україною наче простяглася страшна лапа якогось жорстокого ведмедя, що своїми пазурами рвав змучене і безсиле народне тіло, душив систематично, день у день протягом двох з половиною віків народну свідомість» [3, с. 6].

Отже, на основі проаналізованих реальних фактів із суспільно-політичної практики Р. Лашенко дійшов висновку, що політика Росії щодо України насамперед свідчила не лише про вороже ставлення російського уряду до українського народу, але й про «політичний фанатизм агентів російського уряду», який у процесі імплементації своєї політичної тенденції виходив за межі допустимого.

Дослідник наголошує і на тому, що навіть такі терміни, як «Україна», «український» проросійськими вченими принципово не вживалися. Натомість замість «України» використовували термін «Юг России», «наш юг», «южнорусский народ» і лише в окремих випадках «Малороссия». Зокрема, найбільшу прихильність політика русифікації знайшла підтримку, на думку Р. Лашенка, саме на правничих факультетах вищих навчальних закладів, розташованих на території України [3, с. 8].

Особливості українсько-російських взаємин яскраво проявились у період гетьманства П. Скоропадського і тієї політики, яку здійснював гетьман із своїм найближчим оточенням. Р. Лашенко констатує, що тогочасна політична атмосфера посприяла зростанню заворушень, які, вилившись в організацію так званих повстанських банд, утворили на Україні ситуацію анархії та безвладдя. Підставою для дезінформації населення була і заява в Берліні голови ради міністрів В. Лизогуба кореспондентам німецьких газет про можливість федерації України з Росією [4, с. 5]. Тому федерацію УНР з Російською державою Р. Лашенко вважав можливою, але передчасною. Враховуючи історичні уроки у взаєминах між Україною та Росією, дослідник наголосив, що в процесі становлення української державності виключно правильною є орієнтація на власні національні сили. Саме тому у процесі державного будівництва відповідальність повинна покладатись насамперед на свідомі українські національні сили.

Початок третього тисячоліття викликав велику зацікавленість щодо українсько-польських стосунків та активізував наукові дослідження непростого минулого двох держав. Необхідно зазначити, що взаємини обох держав з давніх часів розвивалися неоднозначно, а тому отримали суперечливе трактування у працях науковців. Особливої напруженості українсько-польські відносини досягали у ті періоди, коли український народ прагнув відновити власну державність. До того ж історичні факти свідчать про численні приклади взаєморозуміння між сусідніми народами. Йдеться про те, що наявність спільних проблем доволі часто зближає не тільки окремих осіб, але й

цілі нації. Спільною проблемою як для українців, так і для поляків, було утвердження власної державності.

Однак у ході національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр., польсько-українські відносини були вкрай напруженими. Проблема полягала у тому, що західноукраїнські землі внаслідок воєнних подій опинилися у складі Другої Речі Посполитої, всупереч офіційній позиції української сторони. В такий спосіб польська влада асоціювалася в очах українського народу з окупантом. До того ж вороже ставлення українців до Польщі посилювалось ще й дискримінаційною поведінкою поляків до національних вполюбів українського народу.

Цілком логічно, що Р. Лашенко у своїх працях досліджував проблему українсько-польських взаємин у світлі політичних та історичних фактів. Особливу увагу учений надає порівняльній характеристиці національних правових систем українців та поляків і на цій підставі доводить несумісність, короткотривалість можливих міжнародних союзів між двома державами.

Даючи оцінку українсько-польським взаєминам, Р. Лашенко вдається до аналізу змісту Люблінської унії 1569 р., відповідно до якої Польща і Литва об'єдналися в єдину державу – Річ Посполиту [2, с. 68]. Уваги, на його переконання, заслуговує і той історично-доведений факт, що як до підписання Люблінської унії, так і після того, поляки на території Литви вважалися за людей «заграничних», тобто іноземців [2, с. 68]. У тогочасній ситуації штучно створювались широкі можливості для впровадження «цивілізаторської» місії польських «культуртрегерів» на литовських і українських землях [2, с. 68].

Учений зазначає, що після ратифікації Литовських статутів розпочався відкритий процес ліквідації системи українських копних судів як польською шляхтою, так і місцевими органами влади, особливо старостами. Польська шляхта не лише не визнавала правових основ копного судівництва, а й виражала відверте неприйняття національної судової системи українського народу загалом. Проте вже з кінця XVII ст. з'явився новий, соціально-політичний, мотив для ліквідації копних судів. Так, представники польської влади вбачали у копних зібраннях ідейні суперечності до чинних конституцій і статутів, трактували подібні зібрання українців як можливі підстави для масових народних бунтів. Водночас Р. Лашенко вказує, що, незважаючи на репресивні заходи з боку польської влади, копне право у переконаннях українських селянських мас діяло не лише у період статутів, а й набагато довше [2, с. 36].

У період національно-визвольних змагань українського народу за державну незалежність 1917–1920 рр. особливої актуальності набули німецько-українські відносини. Саме цей вектор зовнішньої політики Української держави, на думку Р. Лашенка, в період діяльності П. Скоропадського був визначальним. Учений обґрунтовує свою позицію, враховуючи аналіз змісту Брест-Литовського договору, укладеного між делегацією УНР, з одного боку, та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Османською імперією, – з іншого, про припинення військового протистояння між ними. Держави – учасники договору відмовлялися від взаємних територіальних та матеріальних претензій, обмінювалися військовополоненими, зобов'язувались налагодити економічні відносини тощо [4, с. 3].

Р. Лашенко загалом позитивно оцінив зміст Брест-Литовської угоди для державницького поступу УНР. Після підписання Брестського миру, на переконання ученого, допомога Німеччина виявилась найреальнішою для України у тогочасних політичних умовах. Зокрема, утворилися можливості для виведення із території України озброєних загонів більшовицької армії, які «намагалися поневолити знесиленій українській народ» [4, с. 8].

Проте реакційна політика Української держави посприяла виникненню політичної напруженості в українсько-німецьких взаєминах. Серед українського населення поширилась інформація про те, що основним мотивом співпраці з українцями для німецької сторони було бажання використати і контролювати її економічні ресурси. Паралельно ширилась думка, що Німеччина не дотримується умов Брест-Литовського договору і тим самим поступово знівелює саму ідею української державності. Основним моментом у цій політично невизначеній ситуації, на

думку Р. Лашенка, було те, що серед широких мас українського населення існували побоювання про незаперечне бажання Німеччини підпорядкувати національні інтереси України радянській владі і, як наслідок, посилити своє геополітичне становище. Доволі поширеним було твердження про те, що німецька сторона прагнула відновити монархічний лад на території Росії. Звичайно, зазначає Р. Лашенко, реальне підґрунтя для подібних тверджень існувало. Більше того, воно посилювалось безвідповідальним та байдужим ставленням тогочасного українського уряду до важливих міжнародних питань, які зачіпали інтереси України та мали першочергове політичне значення для ідеї української державності. Р. Лашенко акцентує увагу на проблемах з Доном, коли на «цій старовинній українській території з більш як 1 ½ млн. українського населення, три українські округи, приєднані до Донської держави, стали майже остаточно загублені для України» [4, с. 5].

Для цілковитого виконання умов Брестської угоди українська влада, наголошує Р. Лашенко, мала змінити траєкторію політичного курсу держави і реорганізувати систему державної влади відповідно до демократичних принципів. Учений був переконаний у тому, що за таких обставин німецьке представництво зайняло б позицію, спрямовану на захист прав українського народу. Цього вимагали національні інтереси і України, і Німеччини [4, с. 6]. Р. Лашенко прогнозував, що український народ після відновлення державної незалежності стане рушійною силою, важливим чинником нової історії, одним із потужних центрів політичного впливу в Європі. Перед молодого Українською державою, зазначає Р. Лашенко, відкривалися нові можливості в системі міжнародних відносин для налагодження цілої низки міждержавних зв'язків. Саме тому «німецька влада на Україні повинна мати перш за все для себе друга, а не «укрещонного врага...» [4, с. 8].

Аналізуючи різні аспекти зовнішньополітичних орієнтацій УНР в період національно-визвольних змагань українського народу за незалежність 1917–1920 рр., Р. Лашенко дійшов висновку про пріоритетність розрахунку на власні національно-демократичні сили. Факти політичної історії свідчать, – констатує учений, – що Україна має вигідне геополітичне положення, а тому перебуває під пильною увагою багатьох світових держав. На думку вченого, це і є підставою, чому вона перманентно потрапляла під вплив окремих держав у різні періоди державотворчого процесу, які доволі часто використовували українські ресурси для реалізації власних національних інтересів.

Р. Лашенко, проаналізувавши важливі для України напрями міжнародної співпраці: 1) Україна – Балкани; 2) Україна – Московська держава – більшовицька Росія; 3) Україна – Польща; 4) українсько-німецькі взаємини у період національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр., виділив як позитивні, так і негативні їхні наслідки. Зокрема, даючи оцінку україно-балканським міжнародним відносинам, дослідник виділяє ментальну спорідненість цих народів (історичну, політичну, релігійну), що насамперед проявлялась у бажанні відновити власну державність. Аналізуючи українсько-російські відносини, Р. Лашенко робить висновок, що події політичного життя, спровоковані російською революцією, більшовицькою окупацією, засвідчили той факт, що реалізація ідеї всесвітнього братерства є передчасною. Він наголошує на тому, що збільшення впливу політичної деспотії, поширеної на теренах Російської соціалістичної республіки, є катастрофічною і небезпечною для молодого Української держави [6, арк.3].

Даючи об'єктивну оцінку українсько-польським взаєминам, Р. Лашенко акцентував увагу на захисті природних громадських прав у межах Речі Посполитої. Визначаючи особливості українсько-німецьких взаємовідносин, учений аналізує зміст Брест-Литовського договору і надає йому позитивного значення. На його переконання, «утворення Брестського миру і давало велику надію українцям, що великий німецький народ, визнавши перед всім світом Україну цілком самостійною державою, і утворить ту дружню Україні силу, яка, не посягаючи на суверенні права українського народу і саму ідею української державності, допоможе Україні своїм досвідом в надзвичайно тяжкий історичний час народження нової держави» [4, с. 2–8].

Водночас Р. Лашенко констатує, що український народ зможе повністю досягнути у своєму розвитку вищого рівня лише за умови утвердження Української незалежної держави. Тому характеристика основних принципів державного розвитку, вироблених дослідником, може стати

предметом подальших наукових досліджень. Учений наголошує, що у процесі становлення української державності відповідальність повинна покладатися насамперед на свідомі українські сили, а основним ресурсом державного розвитку є внутрішні національні можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лащенко Р. Визволення балканських народів / Р. Лащенко // Діло. – 1927. – 16 серпня. 2. Лащенко Р. Копні суди на Україні, їх компетенція та устрій / Р. Лащенко // Збірник правничої комісії при історико-філософській секції НТШ [під ред. д-ра В. Вергановського]. – Львів: Накладом НТШ: 3 друкарні НТШ, 1925. – Ч.2. – 87 с. 3. Лащенко Р. Лекції по історії українського права. Частина 2: Литовсько-польська доба. – Випуск перший: пам'ятка права / Р. Лащенко. – Прага: Українське Правниче Товариство в ЧСР, 1924. – 77 с. – 1 і 2 ч.: – К.: Вид-во „Україна“, 1998. – 254 с. 4. Лащенко Р. Ми і німці / Р. Лащенко // Правник. – К.: Друкарня Акціонерного Товариства «Петро Барський у Києві», 1918. – Ч.2. – С. 2–8. 5. Лащенко Р. Організація влади / Р. Лащенко // Нова Рада. – 1919. – 1 січня. 6. Лащенко Р. Сучасний момент і організація влади / Р. Лащенко // ЦДДА України у м. Львові. – Ф.370, оп.1, спр. 11, арк.1–3.

УДК: 32.001:165.191

Наталя Мельникова

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІФОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ: МІФОЛОГІЧНИЙ ЧАС І ПРОСТІР

© Мельникова Н., 2011

Міфологічна свідомість – складова колективної психіки, що забезпечує зв'язок несвідомого зі свідомим. Вона сприймає і конструює світ в координатах міфологічного часу і простору: час виражається в зміні порядку і хаосу під час розгортання соціально-політичних процесів; простір – в структуризації соціального простору на “ми”- і “вони”-групи, формуванні політичної ідентичності і соціально-політичних поділів тощо. Міфологічна свідомість проявляється у символізації політичної дійсності, відтворює архетипні образи.

Ключові слова: міфологічна свідомість, архетипний образ, міфологічний час і простір, символ.

Natalja Melnykova

THE FUNCTIONING OF MYTHOLOGICAL CONSCIOUSNESS IN THE POLITICAL REALM: MYTHOLOGICAL TIME AND SPACE

Mythological consciousness is the part of collective psyche, connect irconsciousness and consciousness. It apprehend and design world in co-ordinates of mythological time and space: time manifest itself at alternation of order and chaos in development of socio-political processes; space – at division of social space on “we”- and “they”-groups, forming of political identity, socio-political divisions and others. Mythological consciousness express itself in symbolism of political reality, reproduce arkhetipic offenses.

Keywords: mythological consciousness, arkhetipic offense, mythological time and space, symbol.

Розгортання державотворчого процесу відбувається в загальному міфологічному контексті, характерному для суспільства. Суб'єкти політики мають в певний спосіб зорганізовану міфологічну свідомість, що здійснює вагомий вплив на їхнє політичне мислення і діяльність.